

FRANZ KAFKA

PROCES

Dramatizace

Jan Grossman

Použito překladu

Rio Preisnera

Tato dramatizace byla napsána
pro divadlo Na zábradlí
a měla v tomto divadle premiéru
26. května 1966

Zatčení

(Pokoj K. V posteli leží K., v rohu neviděn, z. hlídač. Zvonení budíku)

K. (vzbouzí se, čeká, vstává. Zaklepání. K. nereaguje. Vejde i. hlídač, ospalý, vylekaný): Kdo jste?

1. HLÍDAČ: Vy jste zvonil?

K.: Ať mi Anna přinese snídani, půl osmé, za hodinu musím být v kanceláři.

1. HLÍDAČ: Chce aby mu Anna —

2. HLÍDAČ: Vyloučeno.

K.: To jsou mi noviny! Jsem zvědav, jak mi paní bytná vysvětlí toto vyrušování.

2. HLÍDAČ: Nechcete raději zůstat tady?

K.: Nechci a nechci s vámi mluvit, dokud se mi nepředstavíte.

1. HLÍDAČ: Mysleli jsme to dobře.

2. HLÍDAČ: Zas jeden, který dělá zbytečné potíže.

K.: Jak je libo, pánové, vyřídím si to jinak a jinde. *(Obléká se)*

2. HLÍDAČ: Nikam nepůjdete, jste zatčen.

K.: Podívejme! Tohle si zodpovíte, pánové! Zatčení! A proč — prosím?

2. HLÍDAČ: To není naše věc, abychom vám to vysvětlovali. Překračuju svou pravomoc, pane, už tím, že s vámi přátelsky rozmlouvám, neslyší to, doufám, nikdo než František, ten se k vám rovněž choval vlídněji, než dovolují naše předpisy.

1. HLÍDAČ: Řízení je zahájeno, ostatní se dovíte v pravý čas.

2. HLÍDAČ: Máte štěstí, že jste dostal za hlídače právě nás dva. Ani do budoucna si nemůžete přát nic lepšího.

1. HLÍDAČ: Teď budete musit nosit horší košile, ale tyhle, když dovolíte, vám schováme s ostatním prádlem, a jestli vaše věc dopadne dobře, všechno dostanete v pořádku zpátky.

2. HLÍDAČ: U nás budou vaše věci uloženy bezpečněji než ve skladišti, ve skladišti dochází často k zpronevěřám nebo tam svršky za čas prodají, ať už je řízení skončeno nebo ne.

1. HLÍDAČ: A dneska trvají procesy dlouho. Skladiště by vám sice vyplatilo, co za svršky strží, ale to je pakatel, protože při prodeji nerozhoduje výše

nábidky, ale výše úplatku, a i tento pakatel se stále zmenšuje, jak jde zboží bůhví kolik let z ruky do ruky — o tom bychom vám mohli vypravovat, pane.

K.: Já rozumím žertu, pánové, tohle je však na mne trochu silný tabák. Ale prosím, jak je libo. *(K. do skříňně hledá doklady)*

2. HLÍDAČ: Zdá se, že má rozum. *(Klepání, vejde Grubachová, se snídani. Dozorci ke dveřím, berou snídani)*

K.: Jen pojdte dál, paní Grubachová. *(Grubachová s omluvami mizí)* Proč nešla dál?

1. HLÍDAČ: Nesmí. Jste přece zatčen.

K.: Co je to za nesmysl? Zatčen, a takovým způsobem!

2. HLÍDAČ: Zas už začínáte? Nemůžeme vám odpovídat, copak jste neslyšel?

K.: Budete musit! Tady jsou moje osobní doklady a vy mi ukažte svoje a především zatykač.

2. HLÍDAČ: Panebože, copak se nedovedete vpravit do své situace a musíte jako naschvál dráždit zrovna nás, lidi, kteří jsou vám ze všech bližších teď nejbližší?

1. HLÍDAČ: Svatá pravda, pane. *(Hlídači jedí)*

K.: Trvám na své žádosti. Zde jsou mé doklady.

2. HLÍDAČ: A co je nám po nich? Jste vážně horší než malé dítě. Co vlastně chcete? Skoncovat svůj obrovský proces tím, že se s námi, hlídači, bavíte o legitimaci a o zatykači? Jsme obyčejný zřízenci, v takových lejtrech se ani nevyznáme, a pokud jde o vaši věc, máme vás deset hodin denně hlídat, za to jsme placeni a tečka. Víc nejsme a nemůžeme, ale to nám dá rozum, že vysoký úřad, kterému sloužíme, podrobně prověřuje důvody a osobu zatčeného, samozřejmě dřív, než takové zatčení nařídí. V tom se nemůže stát chyba.

1. HLÍDAČ: Náš úřad, pokud ho znám, a já příkladně znám jenom jeho nejnižší stupně, nehledá přece vinu v obyvatelstvu, ale je, jak se praví v zákoně, vinou přitahován. A pak posílá nás, hlídače. Takový je zákon.

K.: Takový zákon neznám.

1. HLÍDAČ: Slyšíš ho, Vildo, přiznává, že nezná zákon a zároveň tvrdí, že je nevinen.

2. HLÍDAČ: Mluv s ním, když nemá z ničeho pojem.

K.: Dovedte mne okamžitě k svému představenému!
2. HLÍDAČ: Až on nařídí, dřív ne. A můžu-li vám radit, chovejte se klidně a vyčkejte, jak o vás bude usneseno. Nerozptylujte se zbytečnými myšlenkami, seberte se, budou se na vás klást velké nároky.
1. HLÍDAČ: Radíme vám dobře, pane, ačkoliv jste se k nám nechoval, jak by zasluhovala naše ochota. Ať jsme co jsme, ve srovnání s vámi jsme svobodní lidé — na to nezapomínejte. Přesto vám rádi skočíme naproti do kavárny pro nějakou maličkost k snídani, jestliže máte peníze.
(K. si vezme jablko, napije se a ulehne na postel. Pauza)

HLAS (z vedlejšího pokoje): Josef K.!

K.: Konečně!

1. HLÍDAČ: Co vás napadá? Chcete jít před dozorce v košili? Dá vás seřezat a nás taky!

K.: Nechte mě! Když mě přepadne ráno v posteli, nemůže očekávat, že ho přijmu v bůhvíjaké parádě!

2. HLÍDAČ: To se nedá nic dělat.

1. HLÍDAČ: Mějte rozum! Sakó!

K.: Směšné círáty!

2. HLÍDAČ: Černé, musí být černé!

K.: Prosim, jak je libo. Však to ještě není hlavní přelíčení. Jestliže se tím celá věc urychlí, beze všeho. (Odchází) Nemám se snad taky napřed vykoupat?

Výslech před dozorcem

(Vedlejší pokoj. Dozorce za stolem, Rabinsteiner, Kullich, Kamíner. Vchází K.)

DOZORCE: Josef K.?

K. (kývne)

DOZORCE: Události dnešního rána vám patrně velice překvapily?

K.: To jistě překvapily; ale neřekl bych, že velice.
DOZORCE: Ne velice?

K.: Totiž, abyste mi správně rozuměl — Mohu se posadit?

DOZORCE: Nemá se to — ale —

K. (zůstane stát): Jak bych to vyjádřil: samozřejmě jsem velice překvapen, ale když je člověku třicet a od malička se musí probíjet — odkázán sám na sebe — a to je můj případ — jaksi se otužil a lec-

jaké to překvapení si hned tak nepřipustí. Zejména to dnešní ne.

DOZORCE: Proč zejména to dnešní ne?

K.: Nemyslím, že to byl všechno nějaký žert, takový žert by snad nestál za tolik námahy, musili by do toho být zapojeni všichni obyvatelé pensiónu, že ano, a samozřejmě i vy všichni, a to už by jaksi přesahovalo meze žertu; jak tedy znovu říkám, nemyslím si, že to byl žert —

DOZORCE: Zcela správně.

K.: Avšak na druhé straně to jistě nemůže být nic vážného. Jsem obžalován, prosím, ale nemohu najít sebedešnější vinu, pro kterou by mě mohl někdo žalovat. Ale i to je, řekněme, vedlejší. Hlavní otázka zní: kým jsem obžalován? Který úřad vede řízení? Jste úředníci? Výkonné orgány? Nikdo z vás nemá uniformu, pokud bychom nechtěli považovat za uniformu vaše obleky — ale to jsou spíš jakési civilní obleky, že ano? Jenom v této věci bych si přál mít jasno a jsem přesvědčen, že jakmile se tato záležitost vysvětlí, rozejdeme se jako nejlepší přátelé.

DOZORCE: To se ovšem mylíte. My všichni jsme tady pro vaši věc zcela vedlejší, vlastně o ní téměř nic nevíme. I kdybychom měli nejdokonalejší uniformy, nevypadala by vaše záležitost o nic hůř než vypadá. Nejsem vůbec zmocněn sdělit vám, že jste obžalován, respektive nevím, zda jste obžalován. Jestliže hlídači zvanili něco jiného, tak jenom zvanili. A i když teď neodpovím na vaše otázky, mohu vám poradit jedno: nemyslete na nás a na to, co se s námi stane, myslíte na sebe. A nevynázejte se zbytečně svým pocitem nevinnosti, kazí to dojem, kterým jste na mne zapůsobil a to nebyl dojem špatný.

(Pauza)

K.: Ale vždyť je to všechno nesmysl! — Prokurátor Hasterer je můj dobrý přítel, mohu mu zatelefonovat?

DOZORCE: Samozřejmě — ale proč? Jaký to má smysl?

K.: Proč? Vy se mě ptáte po smyslu, vy, kteří tu provádíte nejnesmyslnější věci? To je k zbláznění! Tamti pánové mě nejdřív přepadnou v posteli, teď tu postávají u dveří a dšvají se, jak ze mne dělá-

te šaška, jsem údajně zatčen — a „proč“ mám telefonovat prokurátorovi! Prosim, jak je libo, nebudu mu telefonovat!

DOZORCE: Ale proč byste netelefonoval? Račte. K.: Ne. Už se mi nechce. (K. spatří v okně diváky) Jděte pryč! Tady není žádné divadlo! (Diváci zmlví) Cumilové dotěrní! Neuvěřitelná bezohlednost! (Pauza) Tak jak, pánové? Moje záležitost, jestli se nemýlím, je zřejměj skončena. Nelámejte si už hlavu, zda jste postupovali správně či nikoliv, smažte to a podejte si ruku na usmířenou. Máte-li stejný názor, prosím —

DOZORCE (vstává): Tak prostě to, bohužel, není. Tím neříkám, že si máte zoufat. Proč taky, jste jenom zatčen, nic víc. Bylo mou povinností vám to oznámit: to jsem učinil a viděl jsem, jak jste zprávu přijal. To je pro dnešek všechno a můžeme se rozloučit, ovšem jen prozatím. Teď asi chcete do banky?

K.: Do banky? Jak mohu jet do banky, jsem přece zatčen!

DOZORCE (na odchodu): Jistě. Ale to neznamená, že nemůžete vykonávat svoje povolání; ve vašem obvyklém způsobu života vám nebude bráněno.

K.: Pak to zatčení není asi tak strašné.

DOZORCE: Nic takového jsem neřikal.

K.: Ale přesto jste hrozně spěchal mi to oznámit.

DOZORCE: Moje povinnost.

K.: Hloupá povinnost.

DOZORCE: Snad. Ale ztrácíme čas zbytečnými řečmi. Myslel jsem, že chcete jít do banky. Protože dáváte pozor na každé slovíčko, dodávám: nenuťte vás, abyste jel do banky, myslím jsem, že vy sám si přejete jet do banky. Pro ten případ, abych vám to usnadnil a váš příchod do banky vzbudil co nejmenší pozornost, zařídil jsem, aby vás čekali tito pánové, vaši kolegové. (Dozorce odejde, K. poznává teď své kolegy)

K.: Dobrý den. Pan Rabinsteiner, pan Kullich a pan Kamíner, že ano? Promiňte pánové, nepoznal jsem vás. Tak půjdeme do práce, že ano? (Mladíci mu úslušně sdělně obléčení, odchod ven. Setkání s Grubachovou. Na schodech jeden z „diváků“) Nedívejte se tam! (Na ulici) Je už pozdě, pánové, vezmeme si taxíka! (Kamíner se rozbíhá pro taxíka)

První banka

(K. pracuje v bance. Kanceláři projde náměstek)

NÁMĚSTEK: Servus, kolego. Abych nezapomněl, mohu vás pozvat na zítřek na oběd? Bude tam náš zákazník z Itálie, moc mi na tom záleží, přijde také prokurátor Hasterer, toho přece dobře znáte, budete tak laskav, těším se na shledanou. (Náměstek zmizí, K. usedá. K. zvoní, přichází Rabinsteiner)

K. (předáváje mu spisy, jakoby mimochodem): Budte tak laskav, přidělal jsem vám, pane Rabinsteiner, dneska práci navíc, rád bych se omluvil —

RABINSTEINER (strne, jako by se lekl)

K.: Bylo to po prvé, ale ujišťuji vás, naposled. Děkuju vám. (Rabinsteiner s úklonou odchází. K. zvoní, přichází Kullich. K. předáváje mu spisy, jakoby mimochodem) To dnešní tak zvané zatčení, pane Kullichu, úplný nesmysl, nevím, co o tom soudíte vy, ale považuji za svou povinnost omluvit se vám —

KULLICH (strne, jako by se lekl)

K.: Opravdu mě to mrzí. Děkuju vám. (Kullich s úklonou odchází. K. zvoní, přichází Kamíner. K. předáváje mu spisy, jakoby mimochodem) Grotteska ta dnešní epizoda, jindy by to člověka i pobavilo —

KAMINER (strne, jako by se lekl)

K.: — ale darmo mluvit, člověk nemá na hlouposti kdy. Děkuju vám. (Kamíner s úklonou odchází. Telefon zvoní. K. jej zvedá)

HLAS TELEFONU (s poruchami): — — — v záležitosti přešetřování některých bodů vašeho procesu. Vezměte laskavě na vědomí, že tato přešetřování se budou nadále opakovat, nikoliv každý týden, ale přece jen pravidelně — ve vašem i obecném zájmu, aby proces byl co nejdříve skončován, proto je třeba postupovat důkladně a — — — kdybyste si přál jiný termín, bude vám podle možnosti vyhověno, přešetření se mohou konat i v noci, ale v tom případě je důvodná pochybnost — — — námitek, dostavte se v určenou hodinu do ulice — — (Věje náměstek. K. zavěsí telefon)

NÁMĚSTEK: Špatné zprávy?

K.: Nikoliv, pane náměstku. Ale bohužel vás musím požádat o prominutí. Na zítřek jsem zadán a nevím — — —

NÁMĚSTEK: Škoda, kolego, škoda, škoda. (Náměstek odchází) Servus, kolego.

Paní Grubachová

(K. přichází do pensionu. Paní Grubachová zaštvrd)

K.: Pořád plně ruce práce.

GRUBACHOVÁ: Přes den patřím nájemníkům; pro sebe mám jen večery.

K.: A já vám ještě přidělávám práci.

GRUBACHOVÁ: Vůbec o tom nemluvte, pane K., to je maličkost; nestojí to za řeč.

K.: Štát se to v mé bance, poradil bych si jinak: mám tam podřízené úředníky, telefon, státní a domácí linku, člověk je pořád v práci, myslí a reaguje, v bance by mě takové zatčení i pobavilo. Nu, co se stalo, stalo se, člověk se pořád učí, vlastně jsem o tom ani nechtěl mluvit, ale těší mě, že se shodujeme, vážím si názoru tak rozumné ženy, jako jste vy. (Paní Grubachová nereaguje a šije dál. Pauza) Slečna Bürstnerová je doma?

GRUBACHOVÁ: Ještě nepřišla.

K.: Rád bych se jí taky omluvil, ta ranní příhoda ji určitě obtěžovala.

GRUBACHOVÁ (náhle reaguje): Ach, slečna Bürstnerová. Noc co noc, pane K., chodí pozdě, někdy až k ránu, jinak je to hodné a milé děvče, svatá pravda, ale měla by na sebe víc hledět, už dvakrát jsem jí zahledla tady na rohu a pokaždé s jiným pánem, chraň bůh, abych pomlouvala, já nikoho nepomlouvám, ale jde mi, chápejte, o pověst domu.

K. (rozlícen): Když vám jde o pověst domu, tak musíte dát výpověď mně! (K. odejde)

První soud

(Hustý*dešt. K. jde z banky k soudu).

K.: Promiňte, hledám jistěho truhláře Lanze —? (Záporné odpovědi. Po několikerém opakování otázky osloví pradlenou) Truhlář Lanz, nebydlí tady náhodou?

PRADLENA: Prosim, račte — (K. vstupuje do předělané místnosti, hned se vrací)

K.: Jde patrně o nedorozumění, já hledal jistěho truhláře Lanze —

PRADLENA: Ano, prosím, jen račte dovnitř. Hned za vámi zavřu, po vás už tam nikdo není.

K.: Už teď je tam hlava na hlavě. (K. vstupuje do sálu, holčička ho vede k pódiumu, kde sedí soudce a rádce. Jak K. rozráží shromáždění, dělí se dav na levý a pravý tábor — ulička mezi nimi zůstává. Soudce upozorněn na K. vytahuje hodinky)

SOUDECE: Předvolán na 12,10. (Mručení v sále vpravo) Přišel jste pozdě. (Mručení vpravo zesílí a zvolna slabne)

K.: Snad pozdě, ale přece. Tady mě máte. (Potlesk vpravo)

SOUDECE: Nejsem za takových okolností povinen podrobit vás výslechu. (Mručení vpravo) Udělám to výjimečně a za předpokladu, že se podobné zpoždění nebude nikdy opakovat. Předstupte. (K. vtačen na židle. Soudce se probírá leistry) Josef K.?

K. (gesto)

SOUDECE: Malif pokojů?

K.: Nikoliv. První prokurista známé banky. (Vpravo smích. K. se k němu přidá. Vlevo výhrůžné ticho) Vaše otázka, pane vyšetřující, respektive vaše konstatování — „malif pokojů“ — je sama o sobě výmluvným svědectvím o charakteru celého řízení, jak se proti mně vede. Můžete zajisté namítnout, že se tu o žádné řízení nejedná, a v tom případě mi nezbude než s vámi souhlasit: opravdu, řízení je to jen tehdy, jestliže je jako řízení uznám. A já je — když dovolíte — uznávám, aspoň na okamžik a především ze soucitu; má to zřejmě zapotřebí, je tuze podvyživené. Neříkám „lajdácké“, ale i toto označení vám nezištně nabídnu, pro případ, že byste se rozhodl podniknout léčebnou kúru podle osvědčeného, a vám snad aspoň z doslechu známého receptu „Poznej sebe sama.“

(Ticho v sále. Příchod pradleny přivábí několik pohledů. Pauza. K. uchopí soudcovu lejstra)

Spisy vyšetřujícího soudce! Spisy vyšetřujícího soudce! (Hodí sešity zpátky) Pardon, neráče se vyrušovat. Říkejte si v těch lejstrech klidně dál. (Otrá si šití tvé ruce. Soudce rovná lejstra. V publiku nejistá reakce)

Můj případ je ojedinělý a pokud se mne týče, klidně

pořád rebelant. (*Gesto*) Co naplat, musím se hlásit v kanceláři. Neračte jít se mnou?
K.: Nemám tam co pohledávat.
SLUHA: Já že byste si prohlédl úřadovny, nikdo si vás nevšímne.
K.: Stojí za podívanou?
SLUHA: Inu, já myslím, že by vás to zajímalo.
K.: Dobrá, Půjdu s vámi. (*Cesta do úřadoven. Kanceláře s úředníky. Po chodbách žadatelé. K. málem upadne.*) Na lidi se tu mnoho neohlížejí.
SLUHA: To ne. Vůbec na nic se neohlížejí. Pohledte: čekárna. (*Žadatelé vstávají*) Obžalování. Všichni, co jich tu vidíte, jsou obžalování.
K.: Moji kolegové. (*K. přistoupí k jednomu muži*) Nač tu čekáte?
MUŽ (*není schopen odpovědět*)
SLUHA: Tady pán se ptá, nač tu čekáte, tak odpovězte!
MUŽ: Čekám — prosím — (*koktá, nemůže mluvit*) (*Kolem se tvoří shluk lidí*)
SLUHA (*k shluku*): Pryč, pryč! (*K muži*) Tak mluvte!
MUŽ: Před měsícem jsem podal ve své věci několik návrhů na vedení důkazu a nyní čekám na vyřízení.
K.: Vynaložil jste zřejmě velké úsilí.
MUŽ: Ano, prosím, je to, prosím, moje věc.
K.: Každý ovšem není téhož názoru. Já například jsem rovněž obžalován, a nepodal jsem ani návrh, ani nepodnikl nic podobného. Co o tom soudíte?
MUŽ: Nevím, prosím. (*Pauza*) Já jsem návrh podal.
K.: Vy asi nevěříte, že jsem obžalován?
MUŽ: Prosim, zajisté —
K.: Nevěříte —?
(*K. srazí muže. Shluk žadatelů*)
SLUHA: Pryč, pryč, zřejte se! Uvolněte chodbu! (*K. jde dále se sluhou*) Obžalování bývají velmi nedůtkliví.
K.: Viděl jsem, jak to vypadá, a půjdu.
SLUHA: Neviděl jste ještě všechno, drahý pane.
K.: To mi stačí. Jak se dostanu k východu?
SLUHA: Snad jste už nezabloudivl? Na roh, vpravo chodbou a rovnou ke dveřím.
K.: Pojďte laskavě se mnou, je tu tolik chodeb.
SLUHA: Jenom jedna, prosím. Nemohu s vámi zpátky, mám nejvyšší čas podat hlášení.

K.: Pojďte se mnou!
SLUHA: Neračte se rozčilovat —
K.: Pojďte se mnou!
SLUHA: Tíše, proboha, všude kolem jsou kanceláře! Když nechcete jít sám, musíte počkat, podám hlášení a vrátím se.
K.: Nechci čekat a nebudu. Musíte se mnou! Hned! Se mnou! Se mnou!
(*Shluk lidí. Sluha mizí. Objeví se Informátor. Dívka. Shluk lidí mizí*)
DÍVKA: Pán si přeje? Nechcete se posadit? Malá závrť, to nic, to se přihodí skorem každému, kdo sem přijde poprvé. Vy jste tu poprvé, že? Je to z horka, slunce praží do střechy a vzduch z toho rozpáleného dřeva houstne a těžkne. Ve dnech s velkou frekvencí, a to máme skorem pořád, se tu nedá ani dýchat. A když uvážíte, že se tu denně suší prádlo, a to nemůžete nájemníkům zakazovat, nepříjde vám taková nevolnost jako něco zvláštního. Ale člověk si brzo zvykne, uvidíte po druhé, po třetí. Už je vám líp? Tady zůstat nemůžete, rušíme frekvenci. Odvedu vás do pokoje pro nemocné, ano?
K.: Už je to lepší. (*Zhroutí se*)
INFORMÁTOR: Pánovu nevolnost vyvolala zřejmě zdejší atmosféra. Bude asi nejlíp, když ho dovedeme nikoliv do pokoje pro nemocné, ale vůbec z kanceláří prostě ven.
K.: Ano, ano, to je ono. Za chvíli mi bude dobře, nic mi není, potřebuju nanejvýš trochu podepřít, nebudu dlouho obtěžovat, jen kdybyste mě laskavě dovedli ke dveřím, je to kousek, posadím se chvíli na schody a hned mi bude dobře, panebože co to tak najednou, neuvěřitelné, sám jsem úředník, tedy člověk zvyklý kancelářskému vzduchu, ale zde je to patrně trochu moc, sám jste říkal, buďte tedy tak laskav —
INFORMÁTOR: Vida, v čem to vězí. Pánovi je nevolno pouze tady, nikoliv vůbec.
DÍVKA (*klepne ho přes prsty*)
INFORMÁTOR (*smích*): Ale ne, co vás napadá. Chci pána opravdu vyvést ven.
DÍVKA (*K.ovi*): Nesměje se ve zlém. Ten pán je Informátor. Poskytuje stranám všechny nutné informace, a poněvadž není veřejnost s naším

soudnictvím dostatečně obeznána, žádá se informací mnoho. Informátor vám perfektně zodpoví každý dotaz, můžete si ho vyzkoušet. Mimo to nosí neustále elegantní oděv. Mnozí úředníci jsem dospěli k názoru, že Informátor, který jedná výhradně se stranami — přijde s nimi do styku vždycky jako první z nás — musí působit důstojným domem, a proto je třeba, aby se oblékal s vybranou elegancí. My ostatní, podívejte například já, se oblékáme prostě, skorem chudě, staromódně — a nač taky pro nás vyházovat peníze za šaty, celé dny vysedáváme v kancelářích, často tu i spíme. Ale pro informátora jsme považovali elegantní oblek za naprostou nezbytnost. Ředitelství nám jej samozřejmě nepředělilo, bývá v těch věcech trochu podivínské, a tak jsme uspořádali mezi sebou sbírku — přispěly dokonce i některé strany — a koupili jsme informátoru tyhle nádherné šaty a ještě jednu. Takhle už může působit důstojným dojmem, posuďte sám — jenomže on to všechno kazí a kazí a nedá si říci: pořádek se směje a léká lidí.

INFORMÁTOR: Tak jest. Ale nechápu, slečno, proč pána obtěžujete našimi intimitami, myslíte, že ho zajímají? Podívejte: sedí si tu a zřejmě, a právem, myslí na svoje záležitosti.

DÍVKA: Musila jsem mu vysvětlit, proč se smějete; váš smích zněl jako urážka.

INFORMÁTOR: Pán by mi zajisté prominul i horší urážky — jen kdybych ho vyvedl ven, nemám pravdu, pane?

K. (*mlčí*)

INFORMÁTOR: Vztyk, vztyk, vy třasořitko!

K. (*vstává*): Děkuji vám oběma, mnohokrát děkuji. (*Informátor a Dívka vedou K. ven*)

DÍVKA (*šeptá K.ovi*): Nemyslete si proboha, že informátora stůj co stůj vychvaluju, jde mi jen o pravdu. Není zlý, vůbec by nemusel vyvádět nemocné strany, to není jeho povinnost, a vidíte, dělá to. U nás není nikdo zlý, všichni bychom rádi pomohli, ale jednou jsme soudní úředníci, a tak si každý myslí: kouska citu nemají. A to mě bolí. (*Docházejí mezi žadatele. K muži, s nimiž K. právě mluvil*)

INFORMÁTOR (*K.ovi*): Nechcete se posadit?

MUŽ (*osloví Informátora, omluva*): Víím, že dnes

STRÝČEK: Ano. Slyšel jsem o tvém procesu.

K.: A odkohopak?

STRÝČEK: Psala mi Erna, tvoje sestřenic, moc se o ni poslední dobu bohužel nestaráš, ale přesto se všechno dozvěděla, dneska jsem od ní dostal dopis, a rozumí se, že hned jedu za tebou, to je snad dostatečný důvod. *(Čte dopis)* „Josefa jsem už dlouho neviděla, minulý týden jsem se stavovala v bance, ale nepustili mě k němu, že prý má důležité jednání, tak jsem čekala a když jsem čekala déle než hodinu, zeptala jsem se, jestli to jednání bude trvat dlouho. Sluha řekl, že asi ano, neboť jde patrně o ten proces, který se vede proti panu prokuristovi. Já se ho ptala, jaký proces, zda se snad nemýlí, ale on pravil, že se nemýlí, že je to proces, a to těžký proces, ale víc, že neví. Že by sám rád panu prokuristovi pomohl, protože pan prokurista je hodný a spravedlivý pán, jenomže neví, jak do toho, a že by si jen přál, aby se pana prokuristy ujali nějakí vlivní páni. Rozumí se, že jsem těm řečem nepřikládala valný význam, řekla jsem sluhovi, aby si dal dobrý pozor a nikomu o tom nic neříkal, že jsou to všechno zřejmě třesky plesky. Avšak potom jsem už musila jít, poněvadž jsem měla před vyučováním hodinu klavíru. Avšak bylo by snad dobře, kdyby ses, nejmilejší tatínku, až zas přijedeš, na tu věc přeptal, snad bys mohl zasáhnout svými vlivnými známostmi. Kdyby toho však nebylo třeba, a to doufám, dostane tím tvoje dcera aspoň brzy příležitost, aby tě zase objala, z čehož by měla velkou radost.“ *(Složí dopis)* Hodné dítě. — Tak co ty na to?

K.: Je to pravda, strýčku.

STRÝČEK: Pravda? Co je pravda? Jak to může být pravda? — Prokristapána, Josefe! Jaký proces? Snad ne trestní?

K.: Trestní proces, strýčku.

STRÝČEK: A to mi říkáš jen tak a klidně si tu sedíš?

K.: Čím budu klidnější, tím lepší bude výsledek; ničeho se neboj, strýčku.

STRÝČEK: Ničeho se neboj — to mi nestačí! Josefe! Milý Josefe, pamatuj na sebe, na svoje příbuzné, na naše dobré jméno! Doposavad jsi byl náš chloubou, nechceš se přece stát naší han-

bou! Nelíbí se mi, jak se chováš, takhle se nechová nevinně obžalovaný, pokud má v sobě ještě nějakou sílu. Josefe, pomůžu ti. Já ti pomůžu. Oč jde? Něco s bankou, víd?

K.: Ne, strýčku, banky se to netýká. Ale mluvíš příliš hlasitě, všichni si toho všimají a poslouchají nás. Půjdem raději ven, ke mně, tam ti rád zodpovím všechny otázky. Jsem si vědom své povinnosti vůči tobě a celé rodině.

STRÝČEK: Správně, velmi správně, Josefe. Pojd, pojd, pospěšme si.

(Odchod Josefa K. a strýčka)

První návštěva u advokáta

Na cestě k advokátovi.

STRÝČEK: Musím si jaksepatří všechno rozmyslet, bydlím už dvacet let na venkově a to pak člověk ztrácí celý ten přehled a všelijaké konexe. Nejdůležitější je neztrácet čas. Půjdem teď k advokátu Huldovi, je to můj bývalý spolužák.

Znáš to jméno Huld, neznáš? To se divím. Známý obhájce, proslul zejména jako chudinský advokát. A já mám k němu velkou důvěru, především jako k člověku, to především.

(Příchod do domu)

Osm hodin, safraporte, to není právě vhodná doba pro návštěvy stran. Ale Huld mi nezalží, je to starý spolužák, ve škole jsme bývali nejlepší kamarádi. *(Zvonek. Otevře se špehýrka)*

Asi nová panská. Bojí se cizích lidí.

(Znovu špehýrka)

Otevítel! Jsou tu přátelé pana advokáta.

(Objeví se nájemník)

NÁJEMNÍK: Pan advokát je nemocen.

STRÝČEK: Jak prosím? Nemocen, říkáte —?

NÁJEMNÍK: Už otevřeli.

(Lenka se svičkou otevře dveře, strýček táhne K. dovnitř)

STRÝČEK: Trvalo vám to. Pojd Josefe, pojd.

LENKA: Pan advokát je nemocen.

STRÝČEK: Josefe, pojd, drž se mně — A copak, zase se srdcem?

LENKA: Asi ano.

(Vstup do tmavého pokoje. Lenka se svičkou. Advokát leží na posteli)

ADVOKÁT: Kdo je to, Lenko?

STRÝČEK: Albert! Tvůj starý přítel! Spolužák!

ADVOKÁT: Ach, Albert!

STRÝČEK: Copak, kamaráde, je ti opravdu tak zle? Nevěřím, nevěřím: srdíčko nás vždycky postraší a pak se nám vysměje. Za chvíli bude dobře, jako vždycky.

ADVOKÁT: Snad ano. Ale je to horší než kdykoliv předtím. Sotva dýchám, nespím, a slábnu den ze dne.

STRÝČEK: To se podívejme. A jestlipak se o tebe vůbec někdo řádně stará? Máš tady nějak smutno, tak pošourno. Nebyl jsem tu dávno, ale posledně to tu vypadalo všechno útulněji, to se pamatuju. A ta tvoje křehotinka tě taky asi moc nepotěší, nebo se před námi jen tak dělá.

ADVOKÁT: Jsem nemocný člověk a potřebuju klid, klid především. A Lenka se o mě stará, je hodná.

STRÝČEK: Buďte tak laskava, slečno a nechte nás chvíli o samotě, potřebuju tady s přítelem projednat osobní záležitosti.

LENKA: Vidíte přece, že pán je nemocen. Nemůže projednávat žádné záležitosti.

STRÝČEK: Sakramente — slečno — mám snad rozum a nebudu od pana advokáta žádat nemožnosti.

ADVOKÁT: Před Lenkou můžeš mluvit o všem.

STRÝČEK: Běží o důvěrné záležitosti a netýkájí se mne.

ADVOKÁT: A koho tedy?

STRÝČEK: Mého synovce; přivedl jsem ho sebou. Dovolíš? Prokurista Josef K.

ADVOKÁT: Ach, pan prokurista K.! Odpusťte, vůbec jsem si vás nevsíml. Běž, Lenko, běž! *(Lenka odchází)* Tak ty ses nepřišel podívat na nemocného, tys přišel na poradu. Výborně.

STRÝČEK: Jak ta jezinka zmizela, hned vypadáš líp. Ale vsadím se, že poslouchá za dveřmi.

(Otevře dveře, nikdo tam není)

ADVOKÁT: Křivdíš jí. Ale co se týče tvého pana synovce, byl bych šťasten, kdyby má síla stačila na tak nesnadný úkol. Udělám, co bude v mé moci,

K.: Zvláštní hříčka přírody. — Roztomilá tlapička.
(*K. políbí Lenčinu ruku, Lenka ho povall, zápas*)
LENKA: Ó, vy jste mě políbili! Vy jste si mě vyměnili.
Vyměnili jste si mě, vidíte, teď jste si mě vyměnili.
Teď jsi můj.
(*Konec milostné scény*)
HLAS STRÝČKA: Josefe! Josefe!
K. (*vymaňuje se z objeti*)
LENKA: Tady máš klíč, přijď kdy chceš.
(*K. běží ven, na ulici čeká strýc*)
STRÝČEK: Hochu, hochu, jaks mohl něco takového udělat. Ani nevíš, jak sis uškodil, všechno bylo na nejlepší cestě, a ty si zmizíš s takovým cumplochem, zřejmě je to advokátova milenka, copak to nevidíš, a ty s ní zalezáš na bůhvíkolik hodin, slovo nefekneš, ani se neuráčíš nějak se omluvit nebo vymluvit, ne kdepak, ty si s ní prostě zmizíš, a my mezitím sedíme, strýček, který se o tebe stará do úmoru, advokát, kterého je třeba získat pro tvou věc, a především ředitel kanceláří, takové velké zvíře, drží v tomto stadiu celou tvou záležitost v ruce, všichni se radíme, jak a kterak ti pomoci, já musím na advokáta hezky zpolehoučku, ten zas otukává ředitele, a ty, kterému by na tom mělo nejvíc záležet, místo abys mě podporoval, ty si prostě zmizíš a zůstaneš bůhvídko s tou holkou. Nakonec se to už nedá utlat, ještě díky bohu, že to jsou zdvořilí a vychovaní lidé, nemluví o tom, nezminí se slovem, šetří mě, ale všechno má své meze, a když už není o čem mluvit, raději mlčí, a tak sedíme všichni celou věčnost a posloucháme, jestli přece jen nepřijdeš, ale kdepak, všechno je marné, pak vstane ředitel, zůstal beztoho déle než zamýšlel, a poroučí se, je vidět, jak mě lituje, ale pomoci mi nemůže, chvíli ještě postává ve dveřích, je to opravdu jemný člověk, ale potom, co naplat, odchází. Já byl samozřejmě rád, že je pryč, všechno už na mě padalo, a co teprve advokát, jak na toho to působilo, je to nemocný člověk, nemohl ze sebe vypravit ani slovo, když jsme se loučili, tomu jsi neposloužil, říkám ti, přiveďes do hrobu člověka, na kterého jsi odkázán, a mě, svého strýčka tady necháš stát hodinu v dešti a užírat se strachy, sáhni, jak jsem promočen.
(*Oba odcházejí*)

Třetí banka

(*K. dosedne za stůl, přichází jeden z úředníků*)

K.: Ne! Nemám kdy! Že nemám kdy! Že prosím za prominutí, ale nemám kdy! Že prosím ty pány, aby přišli zítra nebo později nebo kdykoliv jindy anebo můžeme tu smlouvu projednat telefonicky, ale teď nemám, chápete, kdy!
(*Úředník vycouvá ke dveřím. Tam se objeví náměstek*)

NÁMĚSTEK: Ale, ale kolego. Jste přetíženi, přepracováni, kamaráde, potřebujete si odpočinout. Převezmu to jednáni za vás, to je samozřejmě, neděkujte, neděkujte. (*Úředníkovi*) Ať přijdou ti pánové do mé kanceláře, pane kolego. (*Kovi*) Servus, kolego, servus!
(*Náměstek odejde*)

Druhá návštěva u advokáta

(*Lenka vítá K. v předstíni, pak ho vstříčí do pokoje. Advokát sedí u stolu*)

ADVOKÁT: Podobných procesů jsem vyhrál už mnoho, když ne zcela, tedy alespoň z části. Nebyly to procesy tak obtížné, jako je váš, ale vyhlížely často mnohem beznadějněji. První podání — zde leží téměř hotovo — je nejvýznamnější: dojem, jakým zapůsobí obhajoba na počátku, určuje nammnoze směr celému řízení. Bohužel — a na to vás musím upozornit — se tato první podání u soudu obvykle ani nečtou: přiloží se prostě k spisům s připomínkou, že důležitější než všechna podání je výslech a pozorování obžalovaného.

To je sice politováníhodný fakt, ale na druhé straně se nemusí přeceňovat: nesmíme zapomínat, že řízení je neveřejné, lze je zveřejnit, pokládá-li to soud za nutné, zákon sám však zveřejnění nepředpisuje. Proto nemají ani obžalovaný ani jeho obhájce přístup k žalobním spisům, neví se tudíž — nebo alespoň přesně ne — proti čemu se má první podání vlastně obracet: může tedy jen náhodou obsahovat něco, co by mohlo mít pro věc podstatný význam. Skutečně výstižná a průkazná podání lze vypracovat až později, kdy průběhem výslechu

vyniknou konkrétnější body obžaloby anebo kdy se jich můžeme alespoň trochu přesněji dohadovat. (*Záchvat. Přichází Lenka, utíká advokáta, odchází*) Za takovýchto poměrů, jak ráche chápat, je obhajoba ve svízelné situaci. I to je ovšem záměr: obhajoba není totiž zákonem ve vlastním smyslu dovolena, je jím pouze trpěna. Soud chce obhajobu pokud možno zcela vyloučit, vycházej z názoru, že všechno má spočívat jen a jen na obžalovaném.

Třebaže jsou tak všichni, kdož v procesech vystupují jako advokáti, popravdě pouze advokáty pokoutními, nebylo by nic falešnějšího, než vyvozovat z toho závěr, že u tohoto soudu obžalovaný advokáta vůbec nepotřebuje. Dokonce pravý opak je pravdou: u žádného soudu není advokát důležitější a nutnější než u tohoto. Advokát právě tak jako obžalovaný — jak jsem již podotkl — nemá sice možnost nahlédnout do spisů a nesmí být zpravidla ani přítomen výslechu. Ale může a musí postávat u dveří pokoje, kde se výslech koná, a hned po výslechu se obžalovaného vyptat na obsah a směr šetření, a tak sbírat informace a tím i podklady pro obhajobu — třebaže takto získané informace a tím i podklady pro obhajobu, to si nezapírejme, bývají zkreslené a chaotické; pochopitelně obžalovaný je zaujat, neobjektivní, rozptýlen nejruznějšími starostmi. Ale i z těchto pravidelně zmatených zpráv vysoudí obratný advokát víc než jiní.

(*Druhý záchvat*)

Rozhodující roli zde totiž sehraje advokátovy osobní styky: Jimi se pak advokát vsouvá do přísné uzavřenosti soudu: nejspodnější organizace soudu, jak jste jistě sám poznal, má určité mezery, liknavost úředníků, nedbalost, dokonce šlendriánství atakdále: a tu lze vyvídat a uplácet, vyskytly se dokonce případy odcizení celých soudních spisů. Skutečnou cenu mají ovšem jen poctivé osobní známosti s vyššími úředníky, to jest s nejvyššími úředníky nižších stupňů. Pouze jejich prostřednictvím je možno pozvolna ovlivnit běh procesu. A jen málokterý advokát se může vykázat podobnými známostmi jako já: úředníci, zpravidla vysocí, přicházejí, jak jste viděl, ke mně — nemusím tedy postávat v soudní předstíni — a ochotně mi posky-

tují informace — zjevné nebo snadno rozluštitelné — o dalším průběhu procesu. A mnohdy je lze zpracovat ve prospěch obžalovaného. A to je velký úspěch, i když — pozor — ne vždycky zaručený a trvalý. I když úředník zaujal nové, pro obhajobu příznivé stanovisko, odejde pak rovnou do kanceláře a vydá pro příští vyšetřování směrnic ještě přísnější k obžalovanému, ale tudíž zcela protichůdné názoru, pro který se jej advokátovi podařilo během rozmluvy získat. Proti tomu, není ovšem obrany: v rozhovoru s advokátem vyslovil úředník svůj soukromý, neoficiální a tudíž zcela nezávazný názor.

(Třetí záchvat)

Na druhé straně je třeba vzít v úvahu, že úředníci jsou na advokáta v mnohém odkázáni. V důsledku soudní organizace, bazírující na utajení procesu, chybí úředníkům kontakt s obyvatelstvem; sešňorování zákonem přestávají chápat reálné lidské vztahy, jejich podmínky a souvislosti a stanou často uprostřed procesu zcela bezradní: zejména když se jedná o procesy zcela banální anebo naopak výjimečně komplikované. A tu přeházejí k advokátovi o radu, a za nimi utíká sluha s balíky spisů, které jsou jindy tajné. Desítky byste jich mohl vidět, a jakých pánů, kterak postávají tady u okna a zoufale hledí do ulice, zatímco já studuji spisy, abych jim mohl poradit.

Bezradnost těchto úředníků je však zároveň dokladem vážnosti a zodpovědnosti, s jakou pojmají svou funkci; nezavínili si své nesnáze sami; jejich postavení není lehké — struktura soudu je složitá, hierarchie jednotlivých složek a instancí a jejich závislostí je nepřehledná i pro člověka nejvyšší zasvěceného. Veškerá řízení, rače si uvědomit, jsou zpravidla tajná i pro nižší úředníky: úředníci tedy mohou jen zcela výjimečně poznat a sledovat proces v jeho celku. Je jim přidělen toliko malý úsek procesu, ten musí zpracovat, aniž se kdy dozvědí, na co tento úsek navazuje anebo kam vede, případně kde a jak skončí. Úředníci tak vědí o případu obvykle méně než obhájce, který má proti nim jednu nespornou výhodu: zůstává po celou dobu procesu aspoň trvale ve styku s obžalovaným. A právě v tomto směru se úředníci

mohou od advokáta dovědět mnoho cenného. Nesmíte proto zoufat, nač? Všechno, jak rače vidět, není zdaleka ztraceno, výsledek je, v dosavadním stadiu, dokonce velmi potěšitelný.

(Nejsilnější záchvat. K. ustupuje do vedlejšího pokoje. Jeho tápající ruka uchopí ruku Lenčinu: Lenka je zde. Tma — pauza. K. a Lenka leží vedle sebe)

K.: Jenom nevzbudit pozornost! Učit se chápat! Rozumně! Poznávat! Všechno jak rače vidět, není zdaleka ztraceno!

LENKA: Tiše.

K.: Jenom hlupák by se bouřil. Soud je přece věcný a nezranitelný. Pohneš-li jeho částí, pohneš jen smítkou v mraveništi, mraveniště se to netkne, škrábnutí, které se lehko vyhojí a bude pak ještě pevnější, ještě bdělejší, přísnější a zcela neproniknutelné!

(Odvedle záchvat)

LENKA: Tiše, tiše.

K.: A ty? Podkopeš si půdu pod nohama a zřítíš se do propasti, odkud tě žádná moc nevytáhne, odkud nedohlédneš ani na toho nejspodnějšího z posledních úředníků, ke kterému ses prance doškrábal.

(Odvedle záchvat)

LENKA: Tiše, tiše, tiše.

K.: Lež a čekej! Hledat cestu — kam? Pomoc — od koho? Intervenovat — nesmysl! Sepisovat podání — proboha!

LENKA: Tiše.

K.: Pardon: tiše! Výsledek je velmi, velmi potěšitelný. Tiše: nerušíme pana advokáta; pracuje pro nás.

(K. utíká pryč. Lenka běží za ním na ulici. Hustý déšť)

LENKA: *(vzdá za mizejícím K.)*: Naší záchranou je vždycky smrt! Ale proč tato?

Čtvrtá banka

(K. u svého stolu, vstává, jde k oknu. Vejde náměstek, posadí se ke K.ovu stolu. V ruce má obraz, prohlíží ho)

NÁMĚSTEK *(prohlíží obraz, rozesměje se)*: „Nalada“.

Dílo jakéhosi mistra Titorelliho, jak se doopravdy jmenuje nevím, ačkoliv za mnou chodí léta, po-

každé s obrázkem, strčím mu tu a tam stovku, znáte to. Posledně mě napadlo, jak se taková žebrota vlastně živí, i zeptám se, a on, že prý malováním podobizen. Jakých podobizen? Pro soud. Pro jaký soud? A mistr mi začne vypravovat o svých stycích se soudem a o soudu vůbec — člověk by nevěřil, jaké konexe může mít takový mazal, prostě směšné. *(Zvážní s pohledem na portrét)* Vy máte proces, kolego, že ano? Promluve s tím Titorellim, nemyslím, abyste ho zval do banky, to rozhodně ne — ale když se u něj příležitostně zastavíte — já vím, že je to hloupost, určitě ano — ale na žádný pád to nemůže škodit. Tady je adresa s mou vizitkou.

(Náměstek K.ovi podává vizitku. K. gesto, snad chce poděkovat)

Není zač, není zač.

(Náměstek rychle odchází, ve dveřích se zastaví) Abych nezapomněl: večer bude třeba doprovodit našeho italského zákazníka do katedrály, chce vidět nějaké ty pamětihodnosti, buďte tak laskav, kolego, smluvil jsem to napevno, kdybyste se obtěžoval, pár těch italských slovíček je pro vás maličkost, že ano, děkuju vám, servus, kolego, servus.

(Náměstek odejde)

Malíř Titorelli

(K. na chodbě před Titorelliho ateliérem. Setkání s první holčičkou)

K.: Promiňte, hledám jistého malíře pana Titorelliho —

(Holčička odběhne. K. jde dál. Setkání s druhou holčičkou)

Malíř Titorelli, bydlí zde?

(Holčička v smích odběhne. K. jde dál. Setkání s třetí holčičkou)

Pan Titorelli, nevíte náhodou —

(Holčička se všemi ostatními, které teď vyběhnou, mu ukáže cestu)

TITORELLI: Akademický malíř Titorelli.

(Vtom se holčičky nahnou za Josefem K. Titorelli jim zastoupí cestu)

Jedeš! Potvoro! Pusť! Uhní!

K.: Jste tady v domě, jak vidím, velice populární.
TITORELLI: Rošťandy, chvíli nedají pokoj. Jednou jsem jednu z nich portrétoval, rače se posadit, a od té doby s nimi není k vydržení. Když jsem doma, tak si netroufají, ale sotva odejdu, určitě se sem aspoň jedna z nich vplíží, posadí se před zrcadlo a maluje si štětcem pusy, a ty ostatní většinou řádí kolem a udělají z ateliéru boží dopustění — kolikrát se vrátím s dámskou návštěvou, tedy s dámou, kterou mám portrétovat, dovedete si představit, v jakém se ocitám postavení. Holky si daly udělat klíč od mých dveří a pňjčují si ho mezi sebou, je to k zbláznění, jako tuhle, vrátím se pozdě večer, jdu rovnou do postele, najednou mě něco štipne do nohy, kouknu pod postel a vytáhnu odtamtud jednu z těch bestií, řehní se mi do očí. Bůhví, proč se tak za mnou táhnou, já je k sobě nelákám, dokonce naopak, sám rače vidět, ruší mě v práci; je to křfz, pane, je to křfz, nemít ten ateliér zadarmo, dávno bych se byl vystěhoval.

HOLČÍČKY: Už můžeme?

TITORELLI: Ne!

1. HOLČÍČKA: A já sama taky ne?

TITORELLI: Ne! Rozhodně ne!

K.: Byl jsem k vám doporučen jedním vašim přítelem.

TITORELLI (*jen letmo nahlédne do dopisu*): Přejete si vyhotovit portrét, nebo máte zájem o koupi některých obrazů? Poslední práce, prosím. Podobizna. Slušná věc, zatím spíš skica.

K.: To je nějaký soudce; ne?

TITORELLI: Ano, prosím. Věrná podoba, jenom ten trůn jsem nikdy neviděl.

K.: Tedy dílo imaginace.

TITORELLI: Zcela tak. Respektive, náš zákazník, náš pán. Pastel, prosím. Pastel nedovoluje rozpoznat detaily nábytku a rekvizit, tedy se pro takový účel vlastně nehodí. Ale soudce si pastel přál, a soudcové mají zvláštní povolení dát se malovat jakkoliv. Portrét je mimo to určen pro jistou dámu. (*Titorelli se pouští do opravy portrétu. Pauza*)

K.: Jak se jmenuje ten soudce?

TITORELLI: To prosím nesmím povědět. (*Titorelli pracuje dále. Pauza. Hluk holčiček*) Vy si ten svůj proces berete moc k srdci. Ale to je pochopitelné.

Nechcete si ostatně odložit? Je tady teplo, že ano, ale já potřebuju k práci teplo, a po této stránce je ateliér velice výhodný. (*K. je vyčerpán, odkládá si svrchník a usedá. Titorelli mu pomáhá*) Vy rače být nevinen?

K.: Úplně nevinen.

TITORELLI: Pak je věc zcela prostá.

K.: Na první pohled snad. Ale řízení se zaplétá do takových složitostí a nuancí, že odkrývá jakousi obrovskou vinu tam, kde původně a fakticky nebylo vůbec nic.

TITORELLI: To jste řekl správně. (*Pauza*) Ale vy jste nevinen?

K.: Samozřejmě.

TITORELLI: To je hlavní věc.

K.: Znáte soud líp než já, já ho znám jen z doslechu a od nejrůznějších lidí: ale všichni se shodují na tom, že když soud někoho obžaluje, zůstává pevně přesvědčen o jeho vině a je těžké toto přesvědčení zvrátit.

TITORELLI: Těžké? Nemožné! Kdybych vám tady vymaloval všechny soudce, jednoho vedle druhého, a vy jste se před tím plátnem hájil, budete mít větší úspěch než před skutečným soudem. (*Zvenku znovu hluk holčiček*)

1. HOLČÍČKA: Titorelli, už ten člověk půjde?

TITORELLI: Kuš! Nevidíte, že mám s pánem jednání?

2. HOLČÍČKA: Budeš ho malovat?

3. HOLČÍČKA: Nermaluj ho, Titorelli, takovou šeredu!

1. HOLČÍČKA: Titorelli, my už jdeme, ano?

TITORELLI: Ticho, nebo vás shodím se schodů! Sednout a mlčet. Rače prominout. (*Pošeptá K.ovi do ucha*) Ty holčičky taky patří k soudu.

K.: Prosím?

TITORELLI: Že taky patří k soudu. Všechno patří k soudu.

K. (*nechápe*)

TITORELLI: Ale nebojte se. Já vás z toho dostanu.

K.: Jak? Sám jste říkal, že před soudem neplatí žádné důkazy.

TITORELLI: Před soudem ne. Ale za soudem: v poradnách, v kancelářích, na chodbách — anebo tady v ateliéru. Už můj otec byl soudní malíř,

a soudní malíř, to je postavení, které se dědí. Soudní malba je vysoce specializovaný obor, který má rozmanitá, složitá a především tajná pravidla, a ta jsou výhradním majetkem pouze určitého okruhu rodin. Jenom ten, kdo tato pravidla ovládá, je schopen a zmocněn malovat soudce. A já ta pravidla mám, po otci, tady leží v zásuvce, a i kdybych o ně přišel, mám tady, v hlavě, další a další pravidla, bez kterých jsou ona psaná pravidla — v případě, že by je někdo odcizil — úplně na nic. Ale k věci: jde o to, jaký druh osvobození si přejete. Mám tu tři možnosti: „skutečné osvobození“, „zdanlivé osvobození“ a „odklad“.

K.: Skutečné osvobození —

TITORELLI: — je ovšem nejlepší, ale na ně nemá nikdo vliv. Tady rozhoduje výhradně nevina obžalovaného. Vy sice jste nevinen, a mohl byste se v tomto případě na svou nevinu spoléhat, ale pak byste nepotřeboval mou pomoc. V úvahu přicházejí tedy druhé dvě možnosti. Předně zdanlivé osvobození. Kdybyste si je přál, napíšu potvrzení, že jste nevinen, tedy jakousi záruku, a dám je podepsat soudcům, kteří mi chodí sedět. Toto potvrzení pak předložím soudci, který má váš proces.

K.: A soudce vám uvěří?

TITORELLI: Po určitých formalitách, ale uvěří.

Už jen proto, aby vyhověl mně a svým známým. Má zdůvodnění, pro které vás může osvobodit.

K.: Budu tedy osvobozen.

TITORELLI: Samozřejmě. Samozřejmě jen zdanlivé, respektive dočasně. Nejnížší soudcové — a pouze do tohoto okruhu sahají moje známosti — nemohou nikoho osvobodit s konečnou platností; to může učinit výhradně nejvyšší soud, s kterým styky nemáme, a také mít nechceme. Nejnížší soudcové mohou toliko od žaloby ustoupit. Řízení jako takové tím nebude zrušeno, ale pouze obohaceno o potvrzení nevinu, osvobozovacího nálezu.

K.: Čili proces pokračuje v nové podobě dál.

TITORELLI: Samozřejmě. Obvykle dojde brzy k novému zatčení, ale je tu vždycky možnost vymoci opět další a zase další zdanlivé osvobození. (*Pauza*) Nechcete si odložit sako?

(*K. si svléká sako. Holčičky venku hloučí*)

kdykoliv — ale když si podrobněji povšimne dveřníka v kožichu, jeho velkého špičatého nosu, dlouhých tenkých tatarských vousů, rozhodne se, že raději počká, dokud se mu nedostane povolení vejít. Dveřník mu dá stoličku a dovolí mu, aby se posadil stranou dveří. A muž tam sedí dny a léta. Čas od času se pokouší, aby byl vpuštěn a unavuje dveřníka svým doprošováním. A tu ho dveřník vyslyší, vyptává se ho na rodný kraj a na jiné podrobnosti, ale jeho otázky jsou neúčastné a vždycky končí sdělením, že ho stále ještě nemůže vpustit.

Muž se na cestu zaopatřil mnoha věcmi a nyní vynakládá jednu po druhé, i ty nejcecnější, aby dveřníka podplatil. Ten sice vše přijímá, ale vždycky praví: „Jen proto, aby sis nemyslel, že něco zanedbáváš.“

A léta plynou a muž stále pozoruje dveřníka, zapomíná pro něj na ostatní dveřníky, neboť tento první se mu zdá být jedinou překážkou, pro kterou nemůže vejít do zákona. I proklíná ho, nejprve hluchně, později unaveně, a když zestárne, tu své kletby jen šeptá, ochabuje, slabně mu zrak. Ale v té houstnoucí tmě — neví, zda se kolem něho opravdu stmívá, či zda ho tak klamou jen oči — poznává jakousi zář, která neuhasitelně tryská z dveří zákona. Nebude žít už dlouho.

A chvíli před smrtí se mu v hlavě shluknou všechny zkušenosti celé té doby v jedinou otázku, kterou, kupodivu, dveřníkovi dosud nepoložil. Nemůže vztyčit už tuhnoucí tělo, pokyne jenom a dveřník se k němu musí hluboko sklonit, neboť rozdíl ve velikosti těch dvou se změnil v neprospěch muže. „Co bys ještě rád věděl,“ ptá se dveřník, „ty nenasytý.“

„Všichni se přece snaží dospět k zákonu,“ praví muž. „Jak to, že po celá léta nežádal o vpuštění nikdo mimo mne?“

A tu dveřník, poznávaje, že muž je v posledním tažení, vykřikne, aby ještě zastihnul jeho hynoucí sluch: „Zde nemohi být vpuštěn nikdo jiný. Tento vchod byl určen pouze pro tebe. Teď jdu a zavřu ho.“

(Pauza)

K.: Dveřník tedy toho muže oklamal.

KNĚZ: Neukvapuj se.

K.: Vyslovil spásnou větu, až když muži nebylo pomoci.
KNĚZ: Nebyl dřív tázán. A byl jen dveřník a jako dveřník splnil svou povinnost.

K.: Nesplnil. Snad bylo jeho povinností nevypustit nikoho cizího, ale tohoto muže vpustit měl: vchod byl pro něho určen.

KNĚZ: (*vztahuje ruku*). Nemáš dost úcty k tomu, co je psálo, a pozměňuješ příběh. Příběh o vpuštění obsahuje dvě důležité prohlášení. První o tom, že dveřník muže nesmí vpustit. Druhé: tento vchod byl určen pouze pro tebe. Mezi oběma prohlášeními není rozpor. Naopak, druhé dokonce míří k prvnímu. Dokonce se lze domnívat, a mnozí výkladači jsou toho názoru, že dveřník učinil víc, než bylo jeho povinností, a že toto „víc“ je snad i mezerou v jeho plnění služby. Ačkoliv dveřník přísne dbá přesnosti a je si vědom významu služby („Já jsem moený“) zachovává úctu k nadřazeným („Jsem pouze nejnižší dveřník“), není úplatný („Jen proto, aby sis nemyslel, že něco zanedbáváš“), jedná velice vlídně a nevstupuje jako výhradně úřední osoba. Hned na počátku příběhu zažertuje, když přes výslovný zákaz muže vybízí, aby vešel do dveří, a pak ho nepošele pryč, nýbrž mu dá, jak se praví, stoličku a dovolí mu usadit se stranou dveří. Trpělivě a léta snáší mužovo doprošování; pomáhá mu výslechy a dotazy; blahosklonně přijímá dárky a s vrozenou velkomyslností přehlíží mužovy kletby. Ne každý dveřník by se zachoval takto. A nakonec, když muž těsně před smrtí jen pokyne, skloní se k němu, aby mu dal příležitost položit poslední otázku.

K.: Znáš ten příběh lépe než já. — Myslíš tedy, že muž nebyl oklamán?

KNĚZ: Existuje mnoho výkladů. Podle některých byl dokonce oklamán dveřník.

K.: To je přinejmenším přehnané.

KNĚZ: Proč? Dveřník zachází s mužem jako s člověkem podřazeným, ale ve skutečnosti je on podřazen jemu. Muž z venkova je svoboden, může jít, kam chce, jen vchod do zákona je mu zakázán, a nadto jediným člověkem, dveřníkem. Naproti tomu dveřník je službou vázán, nesmí se vzdálit od brány, a podle všeho nesmí ani překročit její práh, i kdyby chtěl. Neslouží všeobecně zákonu, ale přímo

tomuto vchodu, a tedy i muži, jemuž je vchod určen, po mnoho let takto sloužil zřejmě zbůhdarma, čekaje na příchod muže, který přišel dobrovolně, tedy až kdy se mu zachtělo.

I konec dveřníkovy služby je určen koncem mužova života, dveřník tedy zůstává do poslední chvíle muži podřízen. A říká-li dveřník posléze: „Teď jdu a vchod zavřu“, kterak jej může zavřít, když se na počátku praví, že brána k zákonu je otevřena jako vždy? A v samotném ukončení příběhu, tak se aspoň mnozí domnívají, stojí dveřník svým věděním rovněž pod mužem, neboť muž vidí záři tryskající z bran zákona, zatímco dveřník jako dveřník stojí zřejmě zády ke vchodu, a žádnou změnu nepozoruje.

K.: Snad. Odůvodněno je to dobře. Snad byl dveřník oklamán, ale v tom připadá jeho klam oklamal i muže. Dveřník možná nebyl podvodníkem, ale určitě to byl hlupák, kterého měli vyhnat ze služby. Tvůj příběh —

KNĚZ: Můj příběh nedává nikomu právo dveřníka soudit. Ať se jeví jakýkoliv, je dveřník přece jen sluhou zákona, náleží tedy k zákonu a lidský soud ho nikdy nepostihne. Pochybovat o jeho hodnotě by znamenalo pochybovat o zákoně.

K.: To znamená, že všechno, co dveřník pravil, musíme pokládat za pravdu. A to vyvrací sám příběh. A tos mi ty sám dokázal.

KNĚZ: Já ti dokázal jenom jedno! Nemusíme všechno pokládat za pravdivé. Musíme to pokládat za nutné.

K.: Smutná bilance. Lež se nastoluje jako světový řád. (Pauza) Je pozdě. Musíme být blízko hlavního vchodu?

KNĚZ: Ne. Daleko od něho. Už chceš odejít?

K.: Čekají mě v bance. Jak se dostanu ven?

(K. odchází. Kněz za ním volá)

KNĚZ: Poděl zdi, drž se pořádku zdi, na konci najdeš východ.

(K. odchází)

K. (*zarazí se*): Počkej!

KNĚZ: Čekám.

(Pauza)

K.: Chtěls ještě něco — ode mne?

KNĚZ: Ne.

jsem. „Block vás využívá,“ soudce na to, „a vy mu to trpíte.“ „Jsem odlišného názoru, když dovolíte,“ namítl jsem, „a nepokládám Blockovu věc za ztracenou. Block je v procesu neobyčejně svědomitý. Pravda, osobně není příjemný, neumí se chovat, páchne a je špinavý, ale pokud jde o proces, nemohu mu vytknout jedinou chybičku.“ Úmyslně jsem přeháněl, samozřejmě. A soudce řekl: „Block je prohnáný, získal zkušenosti a dovede svůj proces, protahovat. Ale i kdyby byl desetkrát prohnanější, zůstane v jádře nevědomý a hloupý: nepřišel ani na to, že jeho proces vůbec ještě nezačal, ještě se neožval zvonek, kterým se proces zahajuje.“

BLOCK *(se znovu roztrhne a vstává)*

ADVOKÁT: Lehni! Klid! Člověk nemůže načít větu, aby ses hned nevyjevil, jako by pronášel

tvůj konečný ortel. Co soudce řekl, to se tě vůbec netýká. Ještě jsi naživu a pod mou ochranou, tak co se klepeš! Takhle osvědčuješ svou důvěru ve mne, tady, před mým klientem? Styď se!

BLOCK *(klesá na zem)*

ADVOKÁT: Opakoval jsem výrok jednoho soudce, nic víc. A ty nevíš, kolik nejrůznějších a často protichůdných názorů vzniká kolem každého procesu? To ses ještě nenaučil? Podle názoru tohoto soudce začíná proces zazvoněním. Nemohu ti vypočítávat všechny názory, podle kterých se soudní řízení zahajuje zcela jinak: stejně by sis je nezapa-matoval.

BLOCK *(se svíjí na zemi)*

ADVOKÁT: Nehraj si s tím kobercem a poslouvej, co ti říkám.

Poprava

(K. na ulici, kde čekají 1. a 2. hlídač)

K.: Pro mne? *(Hlídači rozpačitě přikývnou a zdvořile se blíží. K. tiše hlídačům)* Na kterém divadle vy vlastně hrájete? *(Rozpaky u hlídačů. Pak ho hlídači chtějí vzít mezi sebe. K. odáhne ruce)* Děkuju, půjdu sám. *(Gesť, potkávdní lidí. Dojdou na místo popravu. — Poprava — K. klesá)*

1. HLÍDAČ: Hotovo

2. HLÍDAČ *(soucitně)*: Jako pes.

Konec

DIVADLO

Řídí Milan Lukeš

s redakčním kruhem:

Eva Balvínová, Jaroslav Boček, Jindřich Černý,
Jan Grossman, Zdeněk Hořánek, Milan Obst, Jana Patočková
Jiří Pittermann, Leoš Suchařípa (zástupce vedoucího redaktora)
Ivan Vojtěch, Jaroslav Vostrý
Tajemnice redakce Marie Lakatošová
Obálka a grafická úprava Libor Fára

Vydává Svaz československých divadelních umělců.

Redakce Praha 1, Národní třída 9,

telefon 239051, 237651.

Tiskne Polygrafia 3, n. p., závod Jiřího Dimitrova v Praze 7.

© Divadlo 1966

Vychází desetkrát do roka. Roční předplatné 50 Kčs.

Jednotlivá čísla 5 Kčs. Rozšiřuje Poštovní novinová služba.

Informace o předplatném podá a objednávky přijímá každá pošta i doručovatel.

Objednávky do zahraničí vyřizuje PNS – ústřední expedice tisku,

odd. vývoz tisku, Jindřišská 14, Praha 1.

Rukopisy předány k sazbě 1. května 1966.

F-07*60123